

УДК 334.012.82

Дегтярьова С.А.,
здобувач* кафедри "Економічної теорії та прикладної економіки"
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
"Полтавський університет економіки і торгівлі"

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЗБАЛАНСОВАНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Degtyareva S.A.,
candidate for a degree of the department
"Economic theory and applied economics"
Higher education institution Ukoopspilka
"Poltava University of Economics and Trade"

RECOMMENDATIONS ON IMPROVEMENT OF INSTRUMENTS OF BALANCED INVESTMENT PROVISION OF INNOVATION PROCESSES AT THE REGIONAL LEVEL

Постановка проблеми. Інноваційні процеси є невід'ємною частиною розвитку будь-якої сфери, що вимагає постійного вдосконалення інвестиційних інструментів їх забезпечення.

На сучасному етапі важливо вирішити проблеми:

- низького рівня підготовки проектів для здобуття підтримки в державних інститутах розвитку. На регіональному рівні вирішенням даної проблеми може також стати створення елементів експертно-консалтингової (сервісної) інфраструктури у вигляді «пакувальних» компаній;
- низьких коопераційних зв'язків між малим і великим інноваційним бізнесом. Співпраця українських корпорацій з малими інноваційними підприємствами може розвиватися в трьох напрямках: створення ринкового продукту в рамках малої інноваційної компанії на основі технології, розробленої в корпорації; розробка малими інноваційними компаніями технологій і продуктів за замовленням корпорацій; створення корпоративних фондів «пасивного» інвестування;
- нерозвинутості мережі бізнес-янголів. З метою залучення бізнес-янголів з-за меж регіону доцільно створення інформаційного майданчика - порталу для забезпечення доступу до актуальної інформації про інноваційні проекти, які відчувають потребу у фінансуванні, а також інформації про успішний досвід реалізації високотехнологічних проектів на території регіону;
- нерозвинутості елементів спеціалізованої фінансової інфраструктури в підтримку високотехнологічним компаніям на ранніх стадіях і повна відсутність елементів венчурної інфраструктури. Рішенням цієї проблеми може бути створення регіональних фондів посівних інвестицій на умовах державно-приватного партнерства у формі інвестиційних товариств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інструменти збалансованого інвестиційного забезпечення інноваційних процесів розглядали автори Ю.П. Морозов, О.П. Молчанова, А.М. Мухамедьяров. Аналіз результатів їх досліджень підтверджує доцільність продовження вивчення проблеми для розробки рекомендації щодо вдосконалення інструментів збалансованого інвестиційного забезпечення інноваційних процесів на регіональному рівні.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз та розробка рекомендації щодо вдосконалення інструментів збалансованого інвестиційного забезпечення інноваційних процесів на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційне забезпечення є одним з основних умов реалізації циклу інноваційного процесу і необхідним на всіх його стадіях. Існують різні форми, інструменти та джерела залучення інвестицій, що утворюють сучасну парадигму управління інвестиційним забезпеченням інноваційних процесів.

Інструменти інвестиційного забезпечення інноваційних процесів розглядали наступні автори: Ю.П. Морозов, О.П. Молчанова, А.М. Мухамедьяров. Ю.П. Морозов [1] та А.М. Мухамедьяров [2] визначили форми фінансування, а колектив авторів на чолі з О.П. Молчановою роз'яснив джерела фінансування інноваційної діяльності [3, с. 44].

* Науковий керівник: Похилюк В.В. - к.е.н., доцент кафедри економічної теорії

На основі результатів вивчення проблеми встановлено, що необхідними завданнями інноваційної політики є:

- оптимальне використання наявного інноваційного потенціалу;
- активність у залученні інвестиційних ресурсів;
- скорочення тривалості циклу інноваційного процесу;
- забезпечення збалансованого розподілу інвестиційних ресурсів за фазами інноваційного процесу.

Особливе значення має інвестиційне забезпечення інноваційних процесів, вибудовування так званих «інвестиційних сходів». Інвестиційні сходи на регіональному рівні повинні формуватися з професійних учасників індустрії венчурних інвестицій, які спеціалізуються на обслуговуванні різних стадій інноваційного процесу. Роботу професійних учасників має координувати держава у рамках фінансування інноваційних проектів і забезпечити такі умови, щоб жодний інноваційний проект, який отримав фінансування на початкових стадіях, не загубився, і був профінансований наступним інститутом розвитку. Правильна побудова інвестиційних сходів на регіональному рівні дозволяє ініціаторам інноваційних проектів знаходити необхідні інвестиції на кожній стадії розвитку - від фундаментальних досліджень до стадії серійного виробництва нових товарів і послуг - і виводити інноваційну продукцію на ринок. Таким чином, основне завдання регіональної інноваційної політики - забезпечити ефективний доступ суб'єктів інноваційної діяльності до державних та приватних інвестиційних ресурсів. Ця ефективність повинна забезпечуватися кваліфікованим конкурсним відбором найбільш перспективних проектів і прозорою системою контролю за використанням отриманих коштів.

Проведений аналіз розвитку інноваційних процесів на регіональному рівні дозволяє судити про те, що джерела фінансування в цілому задовольняють потреби суб'єктів інноваційної діяльності на стадіях «Наука» і «Виробництво».

Гіршою є ситуація з фандрайзингу на стадії «Трансфер» (під фандрайзингом розуміють процес пошуку і залучення ресурсів для різних цілей. Фандрайзинг без сумніву можна розглядати як один з найбільш яскравих індикаторів рівня розвитку будь-якого сектору). Дана стадія в більшості представлена малими інноваційними компаніями, які не мають в достатній кількості власного капіталу і заставного майна, щоб здійснювати комерціалізацію інноваційних розробок. На даній стадії потреба в інвестиціях складає від 500 тис. грн до 40 млн. грн [4, с. 2].

Ситуація недостатнього інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності на стадії «Трансфер» характерна і для Полтавської області.

Нами встановлено, що найбільш ефективною формою інвестиційного забезпечення трансферу технологій є венчурний капітал. Створення венчурних фондів «посівних» інвестицій, в яких акумулюються кошти державного та приватного сектора, дає можливість розвитку високотехнологічного сегмента ринку, на якому автори нових перспективних технологій можуть залучати прямі інвестиції на реалізацію інноваційних проектів.

Пропонується комплекс заходів з розширення доступності ризикового капіталу у зв'язку з вирішенням деяких проблем розвитку венчурних інвестицій, а саме:

1. Низький рівень підготовки проектів для здобуття підтримки в державних інститутах розвитку. Вирішення - створення загальної команди з фахівців виробничої частини та з представників інноваційного підприємництва.

На регіональному рівні вирішенням даної проблеми може також стати створення елементів експертно-консалтингової (сервісної) інфраструктури.

2. Низькі коопераційні зв'язки між малим і великим інноваційним бізнесом. Вирішення - співпраця українських корпорацій з малими інноваційними підприємствами у таких напрямках: створення ринкового продукту в рамках малої інноваційної компанії на основі технології, розробленої в корпорації; розробка малими інноваційними компаніями технологій і продуктів за замовленням корпорації; створення корпоративних фондів «пасивного» інвестування.

3. Нерозвиненість мережі бізнес-янголів. Вирішення - використання інструментів мотивації, що сприяють формуванню в регіоні класу інвесторів (податкових пільг і преференцій), створення інформаційного майданчика - порталу для забезпечення доступу до актуальної інформації про інноваційні проекти.

4. Нерозвиненість елементів спеціалізованої фінансової інфраструктури в підтримку високотехнологічним компаніям на ранніх стадіях і повна відсутність елементів венчурної інфраструктури. Вирішення - створення регіональних фондів посівних інвестицій на умовах державно-приватного партнерства у формі інвестиційних товариств [5].

У літературі переважає точка зору про необхідність присутності держави в сегменті венчурного капіталу [6].

Як було зазначено вище, державна участь в інвестиційному забезпеченні інноваційних процесів можлива у двох типів. Перший тип передбачає створення умови для збалансованого розподілу інвестиційних ресурсів на стадіях інноваційного процесу за допомогою непрямого фінансування у

вигляді державної підтримки інноваційної діяльності (субсидії, пільги, гарантії). Другий тип представлений інструментом прямого фінансування інноваційних підприємств, а також створенням або участю у всіляких фондах (посівних, венчурних, прямих інвестицій), тим самим розділяючи інвестиційні ризики та надаючи на ринок венчурного капіталу додаткові фінансові ресурси.

На наш погляд, враховуючи початкову стадію розвитку індустрії венчурного інвестування в нерозвинених районах України, необхідна присутність держави в даному сегменті, яка повинна на сьогоднішній день виступити ініціатором даного процесу, розділивши високі ризики з приватним бізнесом. Застосування інструментів прямої і непрямой підтримки може дозволити усунути «провали» в системі інвестиційного забезпечення інноваційних процесів і створити сприятливі умови для взаємодії безлічі інститутів регіональної інноваційної системи. Відповідно до програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні, згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 року № 389 [7], основними напрямками розвитку фінансової інфраструктури підтримки інновацій є поступове збільшення обсягу приватних інвестицій в інноваційних проектах, які реалізуються з використанням державних коштів, у тому числі за рахунок вдосконалення інструментів виходу державних інститутів розвитку з інноваційних проектів, а також збільшення вимог із залучення приватного капіталу до новостворюваних за участю держави венчурних фондів з одночасним вдосконаленням системи нематеріальної підтримки створення та роботи таких фондів. З розвитком індустрії венчурного інвестування пряма участь держави в даному процесі має знижуватися і поступово переходити на рівень непрямой управління та створення сприятливих і привабливих умов для залучення все більшої кількості приватних інвестицій в дану сферу.

Таким чином, концепцію створення регіонального фонду венчурних інвестицій передбачається вибудовувати на умовах державно-приватного партнерства.

У Полтавській області для забезпечення переходу на інноваційний шлях розвитку урядом області розроблена Стратегія розвитку Полтавської області на період до 2015 року [8].

Сценарій Стратегії передбачає досягнення низки індикаторів забезпечення конкурентоспроможності економіки регіону за рахунок переходу до інноваційного соціально-орієнтованого типу розвитку в умовах глобалізації української економіки.

Найважливішим завданням стратегії розвитку регіону є підвищення його конкурентоспроможності, яка спричинена створенням сукупності економічних, організаційних і правових умов та методів, що забезпечують реалізацію економічних інтересів ключових учасників регіонального розвитку й постійне відновлення економічної системи на основі проведення її реструктуризації відповідно до динамічних змін ринкового середовища.

Інноваційно-інвестиційний пріоритет складається з економічної безпеки держави, досягнення світового рівня конкурентоспроможності, досягнення конкурентоспроможності на внутрішньому ринку.

При здійсненні стратегії розвитку можуть бути реалізовані нові форми регіонального розвитку: кластери, науково-виробничі системи, технопарки, технополіси тощо.

На основі розвитку будівельно-монтажних, ремонтно-будівельних підприємств і підприємств промисловості будівельних матеріалів в досліджуваній області функціонує будівельний комплекс, виробничий потенціал якого порівняно з іншими комплексами й галузями економіки розвинутий недостатньо. Проте за умови збільшення інвестицій та вдосконалення їх структури будівельний комплекс може активно впливати на розвиток усіх елементів продуктивних сил регіону.

Упродовж останніх років в області сформована позитивна динаміка інвестицій в основний капітал (рис. 1).

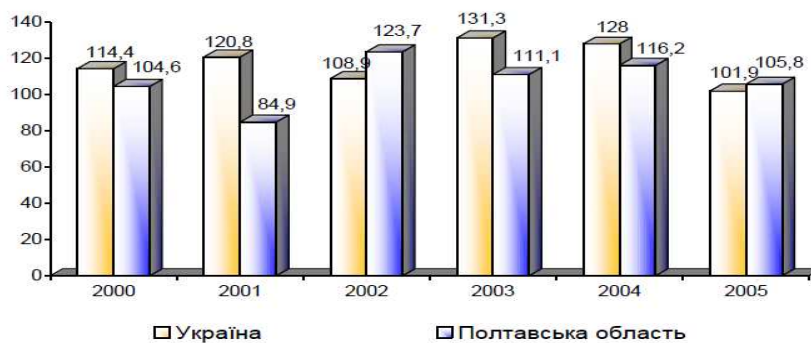

Рис. 1. Динаміка інвестицій в основний капітал в Україні та Полтавській області у 2000-2005 рр. (у %)

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Відбулося подальше зростання наявних доходів населення, за 2005 р. темпи їх зростання становили 34,5 %, у тому числі зростання заробітної плати – 35,4%.

Соціально-економічні переваги регіону формуються на основі розвинутої виробничої та соціальної інфраструктури економіки, кваліфікації та досвіду робочої сили, корпоративної та виробничої культури, рівня розвитку рекреації та якості рекреаційних послуг [8].

Конкурентоспроможність регіону залежить від міжрегіональної конкуренції за ресурси, споживача, а також визначається темпами інноваційно-інвестиційного розвитку. Узагальнений аналіз конкурентних переваг та обмежень розвитку Полтавської області наведений у таблиці 1 [8].

Таблиця 1

Основні прогностичні показники економічного і соціального розвитку Полтавської області на період до 2015 року

Показники	Рік				
	2000	2005	2006	2010	2015
Загальний обсяг інвестицій в основний капітал за рахунок усіх джерел фінансування у фактичних цінах, млн. грн.	1438,0	3709,0	4300,0	6261,0	7800,0
Індекс інвестицій в основний капітал до попереднього року, в %	104,6	105,8	108,4	105,4	105,0
Обсяг прямих іноземних інвестицій, млн. дол. США (на кінець року)	181,0	287,8	326,4	502,0	780,0
Обсяг прямих іноземних інвестицій, у % до попереднього року	у 2,1р. більше	139,9	113,4	111,0	115,4
Зовнішньоторговельний оборот, млн. дол. США	820,6	3888,6	4340,0	6564,01	10500,0
Зовнішньоторговельний оборот, у % до попереднього року	105,9	111,4	111,6	109,9	112,2
Частка інноваційно-активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств регіону (%)	22,1	12,1	13,0	19,5	31,5

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Отже, наявні передумови та регіональний потенціал визначають важливу роль регіону в розвитку країни. Оцінка рівня конкурентоспроможності господарства регіону дає змогу констатувати, що трансформаційні перетворення останніх 15 років призвели до його активної адаптації до нових умов господарювання, зрушень у конкурентних перевагах та об'єктивної економічної переорієнтації господарства, виникнення нових тенденцій у розвитку. В такій ситуації вкрай важливими є спрямування регіонального розвитку за чітко визначеними цілями і пріоритетами, створення реальних передумов для піднесення його конкуренто-спроможності.

У реалізації соціально-економічних цілей регіону повинна відіграти значну роль інноваційно-інвестиційна модель його господарства. Разом із тим зрозуміло, що залучення інвестицій у галузі економіки навряд чи здатне повністю розв'язати структурні проблеми економіки регіону, тим більше, що їх загальна величина залишається дуже низькою. Тому в інвестиційних потоках слід чітко виділити пріоритетні сфери вкладень, які дозволили б одержати максимальний економічний ефект.

Ключовим завданням розбудови інноваційно-інвестиційної моделі є забезпечення структурних зрушень в економіці у напрямі зростання ролі високотехнологічних галузей із великою часткою доданої вартості, високої технологічної укладності. При цьому передбачається випереджаюче зростання виробництва та експорту продукції з високим ступенем обробки та швидким обігом капіталу.

Пріоритетний напрям з підвищення конкурентоспроможності господарства регіону є реструктуризація економічної бази регіону та створення умов для її диверсифікації на новій технологічній основі. Цей пріоритетний напрям спрямований на підвищення продуктивності існуючих сфер економіки у регіоні та підтримку нових видів діяльності, що сприятиме зростанню зайнятості.

Напрями державної підтримки регіону зосереджуватимуться на: стимулюванні залучення інвестицій у ключові сектори економіки регіону, які визначають стратегічні пріоритети його розвитку; підтримці малого і середнього бізнесу; сприянні створенню та впровадженню інновацій, включаючи розповсюдження сучасних технологій, у тому числі для зниження ризиків виникнення техногенних катастроф.

Реалізацію Стратегії розвитку передбачається здійснити у три етапи: на I етапі – відбудеться нормалізація процесів відтворення відповідно до існуючих норм і стандартів; на II етапі буде забезпечено стійке економічне зростання у пріоритетних галузях економіки; на III етапі за рахунок підвищення конкурентоспроможності регіону будуть реалізовані мета та основні завдання Стратегії.

В рамках системи заходів державної підтримки пропонується проведення наступних заходів на регіональному рівні, які б сприяли прискоренню інноваційного розвитку:

- передбачити кошти обласного бюджету в рамках обласних цільових програм для створення регіональних венчурних фондів «посівних» інвестицій в малі інноваційні компанії ранніх стадій розвитку;
- збільшити обсяг коштів на участь у спільних заходах з Міністерством економічного розвитку та торгівлі України щодо підтримки малого інноваційного бізнесу, зокрема взяти участь у конкурсі на створення регіональних венчурних фондів Мінекономрозвитку України та українських венчурних компаній;
- запустити податкові інструменти, спрямовані на стимулювання великих компаній і холдингів інвестувати в малі інноваційні компанії ранніх стадій на основі створення спільних фондів «посівного»

інвестування, цільових корпоративних фондів, а також розміщувати замовлення у малих інноваційних підприємств. При вибудовуванні інноваційної політики високопріоритетних значень необхідно надавати забезпечення ефекту синергізму та взаємодоповнюваності між програмами. При цьому в ролі основоположного принципу участь урядів має бути орієнтована на доповнення та підтримку, а не на витіснення ринкових інструментів у справі виділення капіталу для інноваційних підприємств при одночасному стимулюванні розвитку регіональної формальної та неформальної індустрії венчурного капіталу.

Таким чином, на основі вивченого досвіду використання основних механізмів у регіонах України, а також передових практик підтримки інноваційних процесів на світовому рівні вироблені рекомендації щодо вдосконалення механізмів інвестиційного забезпечення інноваційних процесів на регіональному рівні.

Висновки з даного дослідження. В процесі дослідження встановлено, що ключовим завданням розбудови інноваційно-інвестиційної моделі є забезпечення структурних зрушень в економіці у напрямі зростання ролі високотехнологічних галузей із великою часткою доданої вартості, високої технологічної укладності. При цьому передбачається випереджаюче зростання виробництва та експорту продукції з високим ступенем обробки та швидким обігом капіталу.

Встановлено, що пріоритетним напрямом з підвищення конкурентоспроможності господарства регіону є реструктуризація економічної бази регіону та створення умов для її диверсифікації на новій технологічній основі. Результати дослідження стверджують, що визначений напрям спрямований на підвищення продуктивності існуючих сфер економіки у регіоні та підтримку нових видів діяльності, що сприятиме зростанню зайнятості.

Література

1. Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент : учеб. пособие для вузов / Ю.П. Морозов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 446 с.
2. Инновационный менеджмент: учебник для вузов / А.Е. Абрамешин [и др.]; под ред. О.П. Молчановой. – М. : Вита-Пресс, 2001. – 272 с.
3. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент : учеб. пособие / А.М. Мухамедьяров. – 2-е изд.: – М. : ИНФРА-М, 2008. – 137 с.
4. Опыт формирования зон инновационного роста: достижения и ошибки. Обзор зарубежной и российской практики. Рейтинговое агентство Эксперт РА [Электронный ресурс]: материалы Обнинского инновационного форума. – Режим доступа: http://www.oiu.ru/upload/iblock/3e3/Zap_Obninsk-2011.pdf.
5. Закон України № 1560-XII від 18.09.1991 «Про інвестиційну діяльність» із змінами та доповненнями від 06.12.2012р. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
6. Аммосов Ю. К всеобщей истории успеха / Ю. Аммосов // Эксперт. – 2002. – № 44(351). – С. 21-23.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 року № 389 «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні». Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-n>.
8. Стратегія розвитку Полтавської області на період до 2015 року. – Полтава: ПолтНТУ, 2006. – 163 с.

References

1. Morozov, Yu.P. (2000), *Innovatsionnyy menedzhment* [Innovation management], textbook, YuNITI-DANA, Moscow, Russia, 446 p.
2. Abrameshin, A.E. etc. (2001), *Innovatsionnyy menedzhment* [Innovation management], textbook, Vita-Press, Moscow, Russia, 272 p.
3. Muxamedyarov, A.M. (2008), *Innovatsionnyy menedzhment* [Innovation management], textbook, INFRA-M, Moscow, Russia, 137 p.
4. Opyt formirovaniya zon innovatsionnogo rosta: dostizheniya i oshibki. Obzor zarubezhnoy i rossiyskoy praktiki. Reytingovoe agentstvo Ekspert RA, available at: http://oiu.ru/upload/iblock/3e3/Zap_Obninsk-2011.pdf.
5. Law of Ukraine № 1560-XII of 09.18.1991 "On Investment Activities" as amended from 06.12.2012, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
6. Ammosov, Yu. (2002), "To everyone's success stories", *Ekspert*, no. 44 (351).
7. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 2, 2011 № 389 "On approval of investment and innovation activity in Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-n>.
8. Stratehiia rozvytku Poltavskoi oblasti na period do 2015 roku (2006), PoltNTU, Poltava, Ukraine, 163 p.